

САНГА ОЛОХ

№ 39 (12018) • Алтынны 3 күнэ, 2025 сыл, бээтинсэ • 12+

Бу
нүмэргэ

Улууска — бу күннэргэ

Кытаанах санга баһылыга
дуоһунаһыгар киирдэ/2

Алтынны 1 күнэ—Абам саастаахтар күннэргэ

Бэтэрээннэр доруобуйаларын
харыстааһын туһунан/4

Кэпсиэхпин баһарабын

Сталинтан махтал
тэлэгиэрээмэ туһут биир
дойдулаахпыт/5

Чурапчылар «Ас-үөл» дьаарбанкаҕа

Тыа хаһаайыстыбата. Өрөспүүбүлүкэтээҕи ас-үөл
дьаарбанкатыттан үгүс ситиһиилээх кэллилэр/3

Петровтар дьиз кэргэн «Ас-үөл» дьаарбанкатыгар. //ХААРТЫСКА ПЕТРОВТАР ДЬИЗ КЭРГЭН ТУС АРХЫЫПТАРЫТТАН ЫЛЫЛЫННА.

Тэттик

Анал байыаннай дьайыы кыттылааҕын аатынан күргэни туттулар

Чурапчы нэһилиэгин «Куохара» түөлбэтигэр биир бэлиэ түгэн буолла. Түөлбэ олохтоохторо Куохара үрэҕи туоруур, үгүстүк сылдыһар, кыһалгаларын үгүстүк быһаарар күргэлэригэр анал байыаннай дьайыыга хорсундук охтубут Василий Николаевич Красильников аатын инэрдилэр. «Урукку кэмнэргэ Вася өрөмүөннүүр. Бүтэһик тоһоҕотун саайаатын кытары, оҕо-аймах сырыта сабаланаар», - диэн олохтоохтор күн бүгүн иһирэхтик махтана ахталлар. Онон түөлбэ олохтоохторо бу күргэни «Бочуока муостата» диэн сүрэхтэтилэр.

Судаарыстыбаннай наһарааданы туттулар

Судаарыстыбаннас күнүгэр Айсен Николаев 25 судаарыстыбаннай наһарааданы туттарда. Биһиги улууспуттан Арыылаах нэһилиэгин олохтоохторо, элбэх оҕоолох Елизавета Николаевна уонна Андрей Францевич Янценнар Дойду Бэрэсидьиэнэ Владимир Путин илии баттааһыннаах «Төрөппүт Албан аата» уордьаны туттулар. Биэс уон сыл анараа өттүгэр Германияттан төрүттээх Андрей Янцен, алаас кыһынаан Елизаветалыын билсигэн, сүрэхтэрин холбообуттара. Арыылаахха олохсуйан, утуу-субуу сэттэ оҕолонон, үлэһит онгорон, билигин сиэннэрин, хос сиэннэрин көрсөллөр.

Түргэни буһар бородууксуйаны бэлэмниилэр

И.Е. Федосеев – Доосо аатынан Диринг агрооскуолата ынах буотарагынан бэлэмнээбит, оргуйбут ууну куттун да, тута иһиэххэ сеп бакыаттаах мииннэрэ дьон-сэргэ сэнээриитин ылла. Бу бизнес-инкубатор иһинэн үлэлиир улахан бырайыактарынан абыах хонуктаагыта Дьокуускайга ытыллыбыт өрөспүүбүлүкэтээҕи ас-үөл дьаарбанкатыгар ситиһиилээхтик кытыннылар.

Дьаарбанкаҕа 250 млг-наах куруускаҕа суураллар 35 граммнаах үөрэ мииниттэн 30-ча бакыаты илдьэн билиһиннэрдилэр. Бэлэмнээбит бородууксуйаларыттан анал байыаннай дьайыыга сылдыар уолаттарга ытыахтара. Ону тэнгэ вакуумнаммыт отон итиэннэ туһаммыт хаппыста салааттара барыаҕа.

Суруйааччы Хотууна өссө биир үрдүк ситиһиитэ

Балаһан ыйын 25-27 күннэригэр Рязань уобалаһыгар «Ааһар эйгэ - 2025» национальной кинигэлэр XI-с эрэгийиэннээҕи бэстибээллэрэ буолла. Дойду 40 эрэгийиэниттэн сайаапкаларын 80 кыттааччы ыппыт. Манна Дойду 9 эрэгийиэниттэн 64 кинигэ кыһата кытынна. «Фольклору тарҕаты уонна төрүт үгэһи харыстааһынга кылаатын иһин» дипломунан Чурапчы улууттан, СӨ суруйааччыларын Союуһун чилиэнэ Римма Корякина-Хотууна «Сказки про зверей Якутии» диэн кинигэтэ бэлиэтэннэ.

Чурапчыга күн-дьыл туруга

Алтынны
3 күнэ
БЭЭТИНСЭ

2° -9°

Алтынны
4 күнэ
СУБУОТА

2° -8°

Алтынны
5 күнэ
БАСКЫҤАНЫНА

2° -8°

Алтынны
6 күнэ
БЭНИДИЭННИК

0° -9°

Алтынны
7 күнэ
ОПТУОРОНЬУК

-1° -10°

Алтынны
8 күнэ
СЭРЭДЭ

-2° -10°

Алтынны
9 күнэ
ЧЭППИЭР

-2° -9°

Өрөспүүбүлүкэ сонуннара

Саҥа соруктар турдулар

Айсен Николаев Ил Дархан уонна Бырабыыталыстыба дьаһалтатын, Бырабыыталыстыба салалтатын кытта былаан-ныыр мунньаар саҥа соруктары туруорда. Дойду Бырабыы-талыстыбата национальнай бырайыактар чэрчилэринэн дьаһалларын олоххо киллэриигэ болжомтону уурда. «Уһун, көхтөөх олох» национальнай бырайыак иһинэн «Суһал мэ-диссиинэ көмөтүн тупсарыы» бырайыагынан санавиация сайдыытыгар Саха сиригэр 122 мөл. солк. көрүллүбүтүн бэ-лиэтээтэ. Эрэгийиэннээҕи экспорт кииннэрин өйөөһүнүгэ «Норуоттар икки ардыларынааҕы кооперацияны уонна экс-поры сайыннарыы тиһиктээх дьаһаллара» федеральнай бы-райыагынан өрөспүүбүлүкэҕэ 11 мөл. солк. тахса суумалаах үп көрүллүбүтэ дьоһус уонна орто биисинэс тас ырынакка тахсарыгар туһуланар. «Олорор дьыэ уонна куорат эйгэтэ» национальнай бырайыагынан 100 тыһ. диэри нэһилиэнньэ-лээх дьоһус куораттарга үлэлиир туттааччылары өйөөһүн-нэ 2025 сылга 500 мөл. солк. көрүллэр. Туттааччылар чэпчэ-тиилээх, 12%-наах кирэдьиити ылан 390 тыһ. кв. м. иэннээх дьиэлэри онорон, 2026 сылга үлэҕэ киллэриэхтэрэ.

Ил Дархан Урбааны сүрүннүүр сэбиэт мунньаҕын ыытта

Өрөспүүбүлүкэ урбаанньыттарын кэлэн иһэр идэлээх күннэринэн эҕэрдэлээтэ, наҕараадалары туттарда. Бүгүн Саха сиригэр дьоһус уонна орто биисинэһинэн 132 тыһ. кэрингэ киһи дьарыктанар. Биир сүрүн боппуруоһунан улуустар олохтоохторун килиэбинэн хааччыйыы буолар. Кэлинги сылларга бэкээринэлэр сабыллыылар бэлиэтэнэр. Килиэп астыыр урбаанньыттар таһаҕаһы тизийиҥэ үрдүк тарыыптартан саҕалаан, социальнай килиэп атыытын хааччыйыыга тийэ ыарахаттары көрсөллөр. Айсен Николаев сүрүннүүр сүбэ миэстэтигэр бэкээринэ тэрийэргэ оскуолалар инфраструктураларын туһаны боппуруоһун туруорбуттарын өйөөтө. Пилотнай бырайыактар олоххо киирдэхтэринэ, олохтоохтор да, оскуолаҕа оҕолор да сибидьэй аһынан хааччыллыахтара.

Саха сиригэр социальнай-экэнэмиичэскэй сайдыытын дьүүллэстилэр

Ил Дархан Федерация Сэбиэтин аграрнай уонна ас-үөл бэлиитикэтигэр, айылҕа харыстабылыгар кэммитэтин бэрэссэдээтэлин солбуйааччытын Егор Борисовы кытта көрсүһүүтүгэр Саха сиригэр социальнай-экэнэмиичэскэй сайдыытын боппуруостарын дьүүллэстилэр. Дойду бюджетин кэлэр үс сылга бэлэмнээн ылыныыга федеральнай таһымна Судаарыстыбаннай Дуума дьокутааттарын уонна сенатордары кытта бииргэ үлэлиир хайысхалары көрдүлэр. Итиэннэ тыа хаһаайыстыбатын, бырамыысыланнаһы, үөрэхтээһини сайыннарыы, каадыры бэлэмнээһин соруктарыгар тохтоотулар. Чурапчы улуунун олохтоохторо 2027 сылга өрөспүүбүлүкэ бастакы романиһа, суруйааччы Семен Яковлев - Эрилик Эристиин төрөөбүтэ 135 сылыгар аналлаах үбүлүүдээх дьаһаллары ытыар туһунан этиилэрин Айсен Николаев өйөөтө.

Өрөспүүбүлүкэ Бастакы Бэрэсидьиэнин мемориальнай түмэл-кэбинитэ аһылынна

Айсен Николаев Саха сиригэр Арасыйыа Федерациятын Бэрэ-сидьиэнигэр Бастайааннай бэрэстэбиитэлиститэтин дьыэ-тигэр өрөспүүбүлүкэ Бастакы Бэрэсидьиэнэ Михаил Ефимо-вич Николаев Мемориальнай түмэл-кэбинитэ үөрүүлээхтик аһыллыытыгар кытынна. Бу бэлиэ түгэн Михаил Ефимович нэһилиэстэбинэтин кэлэр көлүөнэлэргэ тириэрдэр тэрээһин-нэртэн биридэстэрэ буоларын бэлиэтээтэ. Үлэ Ил Дархан 2023 сыл сэттиннэ 13-гэр - Бастакы Бэрэсидьиэн, төрөөбүт күнүгэр илии баттаабыт ыйааҕын чэрчитинэн ытыллар. Экспозицияҕа өрөспүүбүлүкэ атаҕар туруутун сүрүн түһүмэх-тэрин көрдөрөр кинигэлэр, ыстатыйалар, хаартыскалар, до-кумуоннар киирдилэр. Үс саалаҕа - аан хоско, үлэ кэбинитэ-тигэр уонна сынньалан хоско - Михаил Николаев үлэлээбит кэмин историческай быһыыта-майгыта харыстабыллаахтык оҥоһуллубут.

СӨ Ил Дарханын уонна
Бырабыыталыстыбатын пресс-сулууспата.

Кытаанах саҥа баһылыга дуоһунаһыгар киирдэ

Улууска — бу күннэргэ. Иван Пономарев дуоһунаһыгар киирэр үөрүүлээх сиэрэ-туома буолла

Сэмэн ЖЕНДРИНСКЭЙ

Кытаанахха быйыл нэһилиэк баһылыгыны быыбарыгар Иван Терентьевич Пономарев дьонун-сэргэтин үрдүк итэҕэ-лин ылан, баһылыгынан та-лыллыбыта. Балаҕан ыйын 30 күнүгэр кини дуоһунаһыгар киирэр үөрүүлээх сиэрэ-туома ыытылынна.

Бэлиэ түгэнгэ Чурапчы улуунун баһылыга Степан Саргыдаев, улуус дьокутааттарын Сэбиэтин бэрэссэдээтэлэ Яков Оконеш-ников уонна Одьулуун, Арыы-лаах, Сылан, Болтоно, Чурапчы нэһилиэктэрин баһылыктара у.д.а., Чурапчы улуунун уонна Кытаанах нэһилиэгин тэрил-тэлэрин салайааччылары, бэ-рэстэбииттэлэрэ эҕэрдэлэрин эттилэр, үлэтигэр үрдүк сити-һиилэри баҕардылар. Кытаанах-тааҕы учаастак быыбардыыр ха-мыһыһыата Иван Пономаревка уонна саҥа талыллыбыт нэһи-лиэк дьокутааттарыгар анал дас-табырыанньаны туттардылар. Бу иннинэ Кытаанахха баһылыгы-нан үлэлээбит Егор Потапов эдэр баһылыкка үтүө суобастаахтык, чиэстээхтик үлэлииригэр ал-гыстаах баҕа санаатын тиэртэ.

Иван Пономарев бар дьонун иннигэр андаҕар тылын эттэ. Урут партком бэрэссэдээтэли-нэн үлэлээбит 93 саастаах нэ-һилиэк ытык кырдыаҕа Мотрена Семеновна Леонтье-ва уолугар алгыс тылын, үтүө баҕа санаатын анаата.

Улуус баһылыга Степан Ана-тольевич нэһилиэк олохтоохто-ро саҥа баһылык тула түмсэн, сомоҕолоһон, Килэнки бөһүөлэгэ сайдарын туһугар үлэни-хамна-һы ытталларыгар санаатын эттэ.

Иван Пономарев дьонун-сэргэтин иннигэр андаҕар этэр. //ААПТАР ХААРТЫС-КАҒА ТҮҥЭРИЛЭРЭ.

Тэрээһин иккис үөрүүлээх чааһынан Кытаанах нэһилиэ-гэр үйэ аҥаара бииргэ ыал буолан олорбут Анисия Фи-липповна уонна Петр Дмитри-евич Барашковтары кыһыл көмүс сыбаайбаларынан эҕэ-рделээһин буолла. Улуус баһы-лыга Степан Саргыдаев, нэһи-лиэк кизн туттар ыалларын итиитик-истинник эҕэрдэлээн туран, 50 тыһыынча суума-лаах сэртификэти туттарда.

Оттон тэрээһин түмүктүүр чааһыгар Кытаанах нэһилиэ-гин 10 сыл сайайбыт Егор Пота-повы дуоһунаһыттан атаарыы түгэнэ буолла. Егор Николаевич кэскиллээх кэпсэтиилэрэ үтүө түмүктээх буолбута. Маннай, тонгон турбут кулууп дьыэтин, 2016 сыллаахха саҥа таас оскуо-ла-саады туттаран үлэҕэ кил-лэрибэтэ. Өтөрүнэн кыайтарба-тах суол оҥоһуутун саҕалаабыта,

уулуссалары сырдатты үлэтин тэрийбитэ, тыа сиригэр биир бастакынан толору хааччыллы-лаах 16 кыбартыыралар уопсай таас дьыэ олоххо киирбитэ, Кы-таанах тумус туттар дьонугар мэнэ таастар туруоруллубутта-ра, пааматынньыктар саҥар-дыллыбыттара, нэһилиэк, улуус устуоруйатын кэрэхэлиир кини-гэлэр бэчээттэммиттэрэ, үрэхтэ-ри, хoduналары чөлүгэр түһэрип үлэлэрэ ытыллыбыттара, саҥа арыы сыаҕа тутуллубута о.д.а. тыа хаһаайыстыбатын сайды-тыгар, култуура, спорт эйгэти-гэр инники хардылар оҥоһул-лубуттара. Биир дойдулаахтара, мустубут дьон Егор Николаевич туруу үлэһит киһитин, саҕабыл-лаах салайааччы буоларын тоһо-ҕолоон бэлиэтээтилэр итиэннэ төрөөбүт нэһилиэгэр инники-тин даҕаны күүс-көмө буола ту-рарыгар эрэллэрин биллэрдилэр.

Чурапчылар «Ас-үөл» дьаарбанкаҕа

Тыа хаһаайыстыба. Өрөспүүбүлүкэтээҕи ас-үөл дьаарбанкатыттан үгүс ситиһиилээх кэллилэр

Людмила ГОРОХОВА

Балаҕан ыйын 24 - 28 күннэригэр, Дьокуускай куоракка үгүскэ кубулуйбут өрөспүүбүлүкэтээҕи «Ас-үөл-2025» тыа хаһаайыстыбатын дьаарбанка-быыстапката тэрилиннэ.

Манна Саха сиригэр бары муннуктарыттан пиэрмэрдэр, онгоруон таһаарааччылар, агро-оскуола-лар Комсомольскай болуоссакка тобуоруна мустан, бородуксуйаларын көрдөрүүгэ таһааран билиһиннэрдилэр, атыылаатылар. Дьаарбанкаҕа үт ас бородуксуйалара, сир аһын арааһа, эт, балык, мөт, чэй у.д.а бэйэ натуральнай аһа көрдөрүүгэ табыста.

Бу дьаарбанкаттан Чурапчы улуусун дэлгээссийэтэ үгүс ситиһиилэрдээх эргилиннэ. Ол курдук, Николай Петров салайааччылаах "Чурапчы" ТХПК кэлэктибин бородуксуйатын үрдүк хаачыстыбатын бигэргэтэн, «Бастын орто онгоруон таһаарааччы тэрилтэ» анал аат I истиэпэннээх дипломуна наҕараадаланна. 50 %-наах үрдүк сылаах сүөгэйин иһин «Бастын сүөгэй» анал аат I истиэпэннээх дипломуна, «Отонунан үрдүк хаачыстыбалаах сиробу онгоруу» анал аат I истиэпэннээх дипломуна, бисквит тордун иһин «Үрдүк хаачыстыбалаах кондитерскай аһы бэ-

Ульяна Заровняева быыстапка кэмигэр. // ХААРТЫСКА УЛЬЯНА ЗАРОВНЯЕВА ТУСАРХЫБЫТТАН ЫЛЫЛЫННА

лэмнээһин» анал аат I истиэпэннээх дипломуна, «Үрдүк хаачыстыбалаах халбаһыны онгоруу» анал аакка «Чайнай» халбаһы II истиэпэннээх дипломуна наҕараадаланна.

Мань сэргэ, Соловьев нэһилиэгин урбаанньыттары үгүс ситиһиилэннилэр. Урбаанньыт Күннэй Тимофеева мөтө-1-кы миэстэ, «Эргис» ТХПК арыыта 3-с миэстэ буолары ситистилэр. Дьаарбанкаҕа Виктор Петров салайар бааһынай хаһаайыстыбатыттан 20-тэн тахса буолан киирэн, былыргы төрүт астан саҕалаан, аныгы астарынан фуршет быыстапкатын тэрийдилэр. Манна собо, сордон паштеттарын, сушиларын, энгин араас астарын дьон ордук сэгээрде. Кинилэр «Дьэ кэргэни-

нэн бастын пиэрмэ» үрдүк анал аат хаһаайынынан буоллулар.

Дьаарбанка кэмигэр Ульяна Заровняева уонна Данил Павлов кыттыгас быыстапкаларын туруордулар. Ульяна Николаевна Чурапчы селиэһинэй бурдугунан астаабыт бородуксуйата дьон сэгээриитин ыһыан ылла. Ол түмүгэр, бу бородуксуйалар, Чурапчы селиэһинэй бурдуга Дьокуускай куорат маһаһынарыйгар атыыланар буоллулар. Ону тэнэ, «Алаас» бэчичиннэтэ уонна селиэһинэй бурдугунан онгоһуллубут батона, биһирэбили ыланнар, 3-с миэстэбэ тигистилэр. Өссө биир үрдүк ситиһиинэн, «Көмүс куолас» анал аакка Данил Павлов 3-с миэстэ буолла.

Диринг агрооскуолата ынах

иһин мииниттэн онгорбут сублимированнай бороһуога дьон сэгээриитин тарта. Манна лапсаста, хортуоппуйа барыта киирэ сылдыар. Сылан, Төлөй агрооскуола-ларын оҕуруоттарына аһа, индуктарына, кустарына, хаастарына этэ, отон сироптара атыыга хамаҕа-

тык бардылар.

«Виктор Петров хаһаайыстыбата наһаа үчүгэйдик тэринэн киирэн кытынна. Хос эһиттэн саҕалаан, билигин кини тыа хаһаайыстыбатын тутан олорорун көрдөрдө. Аһа - үөлэ даҕаны мас иһиттэн, төрүт аспытыттан саҕалаан, аныгы кейтеринга тийэ астаан киллэрибиттэр. Этэ, арыыта, мөтө хамаҕатык атыыга барда. Үлэһиттэрэ эчи, эдэрдэрин! Бары түмсүүлэх буолан, сып-сап хамсанан манньк ситиһи кэллэ. Чурапчыбыт аатын ааттатыбыт, тылбытын, көрдөһүүбүтүн ыһыан кыттыбыккытынан, улахан кыайыгытынан өссө төгүл улахан эҕэрдэлибит! Өссө да кыайылар кэлэ

турдуннар, хаһаайыстыбаҕыт сайда, кэнни турдун!

Данил Павлов селиэһинэй бурдугун өрөспүүбүлүкэбэ кэпсээн, пропагандалаан кэлибит. Ульяна Заровняева бу бурдугунан сүүрбэттэн тахса көрүг аһы астаан киллэрдэ: араас көрүг килиэби, бэчичиннэни, лэппизскэни, тортары, ватрушканы, рогалигы у.д.а. Туой иһиккэ миэстэтигэр саламаат, селиэһинэй лапсалаах миин, ис миинин буһаран дьону күндүлэтэ, атыылаата. «Алаас амтана» диэн бородуксуйаны, бурдугу атыылыырга куорат маһаһынын кытта кэпсэтии ытытылынна. Саамай үөрүүбүт - «Көмүс куолас» диэн анал аакка бастын бурдук хаһаайыстыбатын ортолоругар Амма, Уус Алдан улуустарын кэнниттэн 3-с миэстэ буоллубут. Данилы бу ситиһиитинэн эҕэрдэлибит! Чурапчы бурдуга элбэх киһи сэгээриитин ылла», - диэн тыа хаһаайыстыбатын управление-тын салайааччыта Анжелика Неустроева үөрүүлэх сонунун үллэстэр.

Тыа хаһаайыстыбатын сайыннара, кэнэтэ сылдыар дьоммут үрдүк ситиһиилэммиттэринэн, истинник эҕэрдэлибит, сыралаах, уустук үлэлэригэр өссө да үрдүк ситиһиилэри баҕарабыт.

Үйэтитии. «Ийээ, өллөхпүнэ ытаамаар...» быыстапка аһылынна

Наталья СИБИРЯКОВА

Балаҕан ыйын 29 күнүгэр Е.А.Борисов аатынан киин билэтиэккэ Чурапчы киэн туттар ыччата, гвардия младшай сержана, байыаннай медик, анал байыаннай дьайыыга Аҕа дойдутун иһин тыһынын толук уурбут Владимир Диодоров-Лаврентьев — Боб сырдык кэриэһигэр «Ийээ, өллөхпүнэ ытаамаар...» быыстапка аһыллыта ытылынна.

Сааланы толору тобуоруна мустубут дьон болҕомтотугар Владимир байыаннай дьайыыга кэппит таһаһа, туттубут мала-сала, наҕараадалара, хаартыскалара, суруктара, сэрии толоонуттан булбут трофейдара тардылыннылар, улахан экранна оҕо сааһыттан, устудьуоннуу сылдыбыт, дьэ кэргэнин кытары атаарбыт, байыаннай дьайыыга кыттыбыт кэмнэригэр тэн быһа тардан видео көһүннэ.

Боб ийэтэ, РФ суруналыыстарын сойууһун чилиэнэ, волонтер Светлана Диодорова-Лаврентьева быыстапкаҕа турбут хас биирдии малы көрдөрдө, тапталлаах уолун туһунан истин ахтыыны онгордо. Бары билэргит курдук, Владимир төрөһүтүтэ — Светлана Владимировна кэргэнинэн

Владислав Алексеевичтын анал байыаннай дьайыы саҕаланыаһыттан баҕа өттүлэринэн байыастарга көмөлөһөн саҕалаабыттара. Онтон бу хамсааһыннара сыһыа кэнээн, улаатан, 2023 сыллаахха бүтүн кэммиттэ тэриллэн, онно бэрэссэдээтэлинэн Светлана Владимировна анаммыта. Кинилэр байыастарга бэйэлэригэр эрэ буолбакка, байыаннай дьайыыга кытта сылдыар уолаттар төрөппүтэригэр, аймахтарыгар эмиз өйөбүл, тирэх буолаллар, төһө кыалларынан кинилэр кыһалҕаларын быһаара сатыыллар. Бааһыран госпиталларга сытар уолаттар Саха сириттэн, төрөбүт дойдутарыттан ас-үөл, таһаас-сап туттаһарына, төһөлөөх үөрэллэрин, күүстэригэр күүс эбиллэрин, санаалара чэпчириин Светлана бэйэтэ билэн-көрөн кэллээ.

Кини көһүлээһининэн Национальнай билэтиэкэни кытары бииргэ үлэлэһэн анал байыаннай дьайыы туһунан үгүс быыстапка турбута. Холобур, 2023 сыллаахха Кыайы күнүн көрсө «Время выбрало нас», «Живи!», 2024 сыллаахха «СВОи родные», бу сыл саҕатыгар «ОМОН. Бизон» быыстапкалар үгүс дьон болҕомтотун тарпыттара. Хаарыан эдэркээн киһи, Владимир, бу сыл сааһыгар сэрии толоонугар

Видеоуу бу сикээн киирэн көрүг

миинэ дэлби эстиитигэр түбэһэн сырдык тыһа быстыбыта. «Ийээ, өллөхпүнэ ытаамаар...», — диэн Вова бэйэтэ илэппит тылларынан ааттаммыт быыстапка Дьокуускайга Национальнай билэтиэккэ турбута, онтон бу дойдутугар Чурапчыга аһылынна. «Бу быыстапка аһаардас мин оҕом эрэ туһунан кэпсээри диэн буолбатах. Кини патриотическай ис хоһоонноох, оскуола-ларга кылаас чаастарыгар да туһаныллыан сөп. Хайдахтаах курдук хорсун санаалаах саха уолаттара, байыаннай медик-

тэр баалларын киэн эйгэбэ көрдөрөөрү, сырдатары тэриллит быыстапка», — диэн Светлана Владимировна билиһиннэрэр.

Быыстапка аһыллытыгар улуус баһылыгын солбуйааччы Алексей Лобанов, киин билэтиэкэ дириэктэрэ Айтали-на Смирникова, Чурапчытаағы физическай култуура уонна спорт институтун бэрэсидьэ-нэ Михаил Гуляев, Светлана үөрөппит учуутала, преподаватель Марианна Манасытова, инсти-тут устудьуоннара, бэйэбүөй дьайыы бэтэрээнэ Анатолий

Стручков, Одьулуун, Мугудай нэһилиэктэрин баһылыктара Людмила Ефремова, Николай Аммосов, Светлана үөрэммит оскуолатын — С.К.Макаров ааты-нан Чурапчытаағы гимназия учууталлара, үөрэнээччилэрэ, Светлана Владимировна бииргэ үөрэммит доһотторо, аймах-тара, байыаннай дьайыы кыт-тыылаахтарын ийэлэрэ у.д.а. үгүс үтө тылларын анаатылар, улахан махталларын биллэр-дилэр.

Бэтэрээннэр доруобуйаларын харыстааһын туһунан

Алтынны 1 күнэ—Аҕам саастаахтар күннэрэ. Санаторнай-курортнай эмтэнии ороскуотун хайдах толуйтарыахха сөбүй?

Саха Өрөспүүбүлүкэтин Үлэҕэ уонна социальнай сайдыыга министристибэтэ аҕам саастаах дьонго социальнай өйөбүл мизэрэлэрин салгыы ыытар.

Ол сүрүн өгөлөрүттэн биридэстэрэ — сорох бөлөх олохтоохторго санаторнай-курортнай эмтэнии ороскуотун үбүнэн толуйуу (компенсация) буолар. Чурапчы улууһунааҕы социальнай харалта управлениетын үлэһиттэригэр дьон-сэргэ, нэһилиэнньэ өттүттэн бу чэпчэтии көрүнгүн туһунан үгүс ыйыты киирэр. Онон хаһыат бүгүнгү нүөмэригэр ордук чаастатык киирэр боппуруостарга хоруйдуубут.

Бу социальнай өгөнү ким ылар бырааптааһый?

Үбүнэн толуйууну (компенсацияны) ыларга маньык категориялар хапсаллар:

- Үлэлээбэт үлэ бэтэрээннэрэ;
- Аҕа дойду Улуу сэриитин оҕолоро;
- Тыыл бэтэрээннэрэ.

Толуйууну ыларга сүрүн усуллубуйа, ирдэбил тутулуохтаах. Ол курдук, сайабылыанна түһэрэр киһи Арасыйыа Федерациятын гражданина буоларын таһынан Саха Өрөспүүбүлүкэтин сиригэр олохтохтоох. Оттон сэрии кэмин оҕолорун бөлөҕөр сүрүн ирдэбилэ диэн толуйууну көрдүүр киһи 1927 сыл, балаҕан ыйын 3 күнүттэн 1945 сыл, ахсынны 31 күнүгэр диэри төрөөбүт буолуохтаах.

Үөһэ ыйылыбыт чэпчэтиилээх бөлөххө киирэргэ эмиэ туспа ирдэбиллээх.

1. Үлэлээбэт үлэ бэтэрээннэригэр:

Санаторнай-курортнай путевканын туһаммыттарга ороскуот 80 %-на 3 сылга биридэ төлөнөр.

Эмтэнии хайаан да Саха Өрөспүүбүлүкэтин «Чэбдик», «Абырал» уонна Москва куорат «Бэс Чагда» профилакторийдарыгар буолуохтаах.

Эмтэнии кэмэ — 14 күнтэн итэҕэһэ суох буолуохтаах.

2. Тыыл бэтэрээннэригэр:

Арасыйыа Федерациятын сиригэр баар ханнык баҕарар санаторий-курорт тэрилтэтигэр эмтэммит ороскуоттара 100 % толуйулар.

3. Аҕа дойду сэриитин кэмин оҕолоругар:

«Чэбдик», «Абырал» профилакторийдарга уонна Москва «Бэс Чагда» санаторийдарыгар эмтэнэн, сынньанан кэлбит пу-

тевканын 3 сылга биридэ путевка сыанатын 50% кээмэйинэн төлөнөр.

Хайдах харчынан ылыахха сөбүй?

1. Сөптөөх санаторийга бэйэ-бит путевка ылаһыт;

2. Толору эмтэнии кууруһун барыахтааххыт, ол эбэтэр 14 күнтэн итэҕэһэ суох.

3. Чурапчы сэлиэнньэтин социальнай көмүскэлгэ уонна үлэҕэ управлениетыгар ирдэнэр докумуоннаргытын туттараһыт. Ол эбэтэр, Арасыйыа гражданина буоларгытын туоһулуур паспорт, чэпчэтиилээх аранҕа киирэргитин билгэртэр докумуоннар (дас-табырыанна), путевканы ылбыккытын уонна эмтэниини ааспыккытын туоһулуур докумуоннар (квитанциялар, чектэр, дуоҕабар), билигин баар киэби-нэн сайабылыанна баар буолуохтаах.

Тоһоҕолоон эттэххэ, толуйуу төлөбүрэ быйылгы сылга көрүл-лүбүт бүддьүэт үбүттэн тырыл-лан оҕоһулар. Онон эрдэттэн сайабылыанна суруйарга сү-бэлибит.

Бу социальнай көмө мизэр-тэ кырдыаҕас көлүөнэ доруо-буйатын бөҕөргөтүүгэ уонна кинилэр олохторун хаачысты-

батын тупсарыга туһуланар. Кинилэр бэйэлэрин кэмнэри-гэр доруобуйаларын да харыс-таммакка үлэлээбит-хамсаабыт сыралаах үлэлэрин сыаналаан, саамай өйөбүлгэ наадылар нэ-һилиэнньэ аранатыгар ураты болжомтону ууран көмөлөһүөх-тээхпит, төһө кыалларынан кө-рүөхтээхпит-харыйахтаахпыт.

Бары ыйытыларга Чурап-чы сэлиэнньэтин үлэҕэ уонна социальнай көмүскэллээх буолууга управлениетыгар Ок-тябрьскай уулусса 17а аадыры-һыгар эбэтэр **8(41151) 41-621** нүөмэргэ эрийэн билсэххитин сөп.

Бу Аҕа саастаах дьону өйүүр бырагыраама чэрчитинэн, 2025 сылга санаторнай-курортнай эмтэнии ороскуотун толуйта-ры быраабынан туһаммыт, Чу-рапчы улууһун билинни кэмгэ үлэлээбэт үлэ бэтэрээнин Ека-терина Толстоухованы кытта кэп-сэтибит.

●●● Ытыктабыллаах Ека-терина Петровна, бу эмтэ-ниини ороскуотун толуйтарар кыах баарын хантан билбиккини?

●●● Бу бырагыраама туһу-нан биһиги Чурапчыбыт соци-альной харалта управлениетын исписэлиистэриттэн истиби-тим. Кинилэр куруук биһиэхэ баар көмө мизэрэлэрин туһунан иһитиннэрэллэр. Урут эмтэм-митим 3 сыла туолбутун кэннэ,

кинилэргэ докумуон онгорторо барбытым.

●●● Ханнык санаторийы талбыккыны уонна тоһо?

●●● Мин, үлэ бэтэрээннэ-ригэр бырагыраама сүбэли-ринэн, «Бэс чагда» диэн дой-дубут тэбэр сүрүбэр—Москва куоракка баар профилакторий-га эмтэнэн кэлбитим. Бу —табы-гастаах усуллубуйалаах, үрдүк квалификациялаах мэдисси-нэ үлэһиттэрдээх олус үчүгэй санаторий.

●●● Эмтэнии кэмигэр туох ордук өйгө хаалбытай?

●●● Доруобуйаны чөлүгэр түһэригэр кэлиминик сыһыан-наһаллара олус сөптөөх этэ. Биһиэхэ тус-туһунан анал эмтэ-ниилэри аныыллара: минерал уутугар сөтүөлээһин, чэбди-гирдэр физкултуура, массаас. Аһылыкпыт эмиэ эмтэниибит кууруһугар сөп түбэхэр диети-ческэй этэ. Ол эрэри, саамай сүрүнэ — мэдиссиинэ үлэһиттэ-рин болжомтото уонна сылаас сыһыаннара.

●●● Эмтэнии доруобуйаҕы-тыгар хайдах дьайда?

●●● Бэйэбин быдан үчү-гэйдик сананар буолбутум. Сүһүөбүм ыарыылара намтаа-та, хаан баттааһына кэмнэстэ, чэбдик санаа кэллэ. Эмтэнии кэнниттэн оһуруоппар элбэх-тик үлэлиэх буоллум, киэһэни

кылгас хаамыылара да саҕа-лаатым. Бу кырдык, биһиги курдук аҕа саастаах дьонно олус улахан көмө.

●●● Путевка сыанатын харчынан толуйуутун онгорторуу уустук этэ дуо?

●●● Докумуон оноруу-та чэпчэки этэ. Социальнай үлэһиттэр туох докумуон наа-датын сиһилии быһаарбыттара, сайабылыаннаһы толорорго көмөлөспүттэрэ. Компенси-яны санаторийтан кэлбит бары докумуоннары туттарбытым кэннэ толору ылбытым.

●●● Атын бэтэрээннэргэ тугу сүбэлиэн этэй?

●●● Бары бэтэрээннэргэ бу дьохуннаах кыағы хайаан да туһаналларыгар сүбэлиэхпин баҕарабын! Доруобуйаҕытын харыстыыртан, тупсарар-тан матыман. Бу бырагыраа-ма — Өрөспүүбүлүкэ дьингээх көмөтө, кырдык, 100 % үлэ-лиир. Саха сиригэр Үлэҕэ уонна социальнай сайдыыга минис-тиэристибэтигэр маньык улахан өйөбүл иһин улахан мах-талбын тиэрдэбин!

Анастасия Васильева,
улуустааҕы социальнай харалта
управлениетын дьыһэ социаль-
най көмөнү онгоруу салаатын сэ-
биэдиссэй.

санаторно-курортное
лечение

Сталинтан махтал тэлэгирээмэ туппут биир дойдулаахпыт

Кэпсиэхпин бабарабын. Хоту көһөрүллүү ыар кэмнэригэр дойдутун дьонун үрүң тыыннарын өрүһүйбүт үтүөкэн салайааччы сырдык аата умнуллуо суохтаах

Хадаар нэһилиэгин кинигэтин (2016) «Көһөрүллүү» түһүмэсэр «Көһөрүллүү алдыархайа умнуллубат» диэн суруйууга 324 страницаа: «Хадаартан көһүү иннинэ Быков нэһилиэгин сэбиэтин исполкомун бэрэссэдээтэлинэн талыллан үлэли сылдьар Иван Кирикович Степанов – Уһун Сынгаах «Саха сирэ» танковай колонна туутугар, 157 тыһ. солк. облигациянан, 129 тыһ. солк. харчынан киллэрэн, Оборона Государственной Комитетыттан таб. И.В. Сталинтан махтал телеграмманы туппута», - диэн абзац киирбит.

■ Иван Кирикович Степанов.

■ Варвара Фоминична Степанова.

■ Татьяна Ивановна Беляева (Степанова).

кыыстара Таня-
лыын дойдулары-
гар 50-с сыллар
бүтүүлэрэ төннү-
бүттэрэ.

Иван Кирикович Хадаарга саһыл ферматыгар балык-сыттаабыта, онтон Чурапчыга киирэн олохсуйбуттара. Хадаарга кэллэхтэринэ, хоту көһөрүү кыттылаахтара куруук итиитик-истинник көрсөллөрө. 2017 с. Хоту көһөрүллүү 75 сылыгар Чурапчы улууһа тэрийбит Лена өрүс устун «Демьян Бедный» теплоходунан «Аллараа Бэстээх – Кыстатыам – Эдьигээн – Быков Мыс – Күһүүр – Сангар – Аллараа Бэстээх» тохтобуллаах устууга 180-ча кииһи буолан айаннаабыппытыгар, Иван Кирикович кыыһа Татьяна Ивановна Беляева (Степанова) сылдьыбыта. Мин Татьяна-лыын дьонун туһунан кэпсэтэн, оҕо сааһа ааспыт Быков Мыс бөһүөлөгэ харахтан көстүбэт буолуор диэри палубага турбуппут... Ити курдук, хоту көһөрүллүү ыар кэмнэригэр дойдутун дьонун үрүң тыыннарын өрүһүйбүт үтүөкэн салайааччы сырдык аата умнуллубатын, үйэлэр тухары үүнэр ыччат ахта-саныы турдун, үйэтиттин диэн баҕа санаалаах бу кылгас суруйуу түмүктүүбүн.

Лена Климова.

И.В. Сталинтан махтал тэлэгирээмэни туппут кииһи сэдэх буолуо диэн, кини туһунан урут «Саҥа олох» хаһыакка тахса илигин көрөн, Кыайыы 80 сылыгар, «Хоту көһөрүллүү» 83 сылыгар уонна билигин кинини кытта алтыспыт, өйдүүр дьон баалларыгар, Иван Кирикович сырдатар кылгас суруйуум дойдутун сонуннарыгар бэчээккэ тахсара буоллар диэн ытабын.

Иван Кирикович Степанов (1903 с.т.) хоту көһүүгэ тийибит Чурапчы оройуонун колхуостарыгар ыарахан балаһыанньага киирбиттэрин, өлүү-сүтүү буолбутун истээт, Булун оройуонун Быков Мыс нэһилиэгин Сэбиэтин исполкомун бэрэссэдээтэлинэн талыллан үлэли сылдьан, сүрдээх кылгас кэм

иһигэр суһал дьаһаллары таһаартаран, «III Интернационал» колхуоһу Тумака Калинин аатынан колхуоска, «Кыһыл Кырыс» колхуоһу Быков Мыска «Молотов» аатынан колхуоска сыарҕалаах таба көлөнөн көһөрөн киллэртээн, холботолообут.

Быков Мыска тий-
иэттэрин кытта,
көһүү дьонун бары-
ларын аһынан-
үөлүнэн, таҥаһы-
нан хааччыйбыт-
тар, ыал аайы таҥас
тиктэллэригэр

анаан матырыйаал
түһэппиттэр.

Көһүү дьонун оҕолоро оскуолаҕа үөрэнэр буолбуттар. Ити сыл колхуостар балыкка ылыммыт эбэхтээли тибэлэрин быдан аһара толорбуттар, арай, маһы бэлэмнээһин кырымчык соҕус туолбут...

Кэлин колхуостар көһүүттэн төннөллөрө көнүл-лэммит эрэри, дойдуларыгар айанныыр үптэрин үлэлээн булунахтарына эрэ, төннөр кыахтаналлар эбит. Ити кэмгэ «Молотов» колхуос бэрэссэдээтэлэ «Бобровская» колхуос көмө пуондатыттан үп биэрбитинэн, Быков Мыс сэбиэтин бэрэссэдээтэлэ И.К. Степанов, сэкирэтээр М.Г. Алексеев бары

кырдыаҕастары, тулаахтарын дойдуларыгар ыталаабыттар. Хаалбыт колхуостар дойдуларыгар 1948-1949 сс. төннүбүттэр.

Вера Никитична Старкова (Григорьева) ийэтин Мария Михайловна Григорьева туһунан ахтытыгар, Мария Романовна Дьячковская (11.05.2002 с.) уонна да атын хоту көһүүгэ сылдьыбыт дьон Иван Кириковичка махтаналларын аахпыт, истэrim, мин бэйэм да төрөппүттэrim кэпсииллэрэ.

Иван Кирикович
кэргэнэ Варвара
Фоминична-лыын,

Үөрэх. Ийэ тыл илгэлээх сангата сатараата

Баһаҥан ыйын 27 күнүгэр, Саха өрөспүүбүлүкэтин Суудаарыстыбаннаһын күнүн уруйдаан көрүстүлэр – Чурапчы улууһун саха тылын, литературатын учууталлара.

Бу күн СӨ үөрэҕириитин туйгуна, «Үөрэхтээһин» национальнай бырайыак Арасыйыа Бэрэсидьиэнэ «Арасыйыа бастын учуутала -2017» Гранын кыайылааҕа, Т.И. Петрова аатынан Ил Дархан бириэмийэтин туһааннааҕа, Бүтүн Арасыйыатааҕы «Төрүт тыл уонна литература бастын учуутала-2025» идэлээх куонкурсу өрөспүүбүлүкэтээди түһүмэҕин лауреата Акулина Николаевна Кузьмина, Д.П. Коркин аатынан Чурапчы өрөспүүбүлүкэтээди спортивнай олимпийскай эрэллэри бэлэмниир орто интернээт-оскуола учуутала, «Ийэ тыл илгэтинэн» ааптарыскай сэминээрин үрдүк таһымнаахтык ыытта.

Сэминээргэ Таатта, Чурап-

чы учууталлара, ону таһынан Акулина Николаевна үөрэнээччилэрэ, выпускниктара кытыннылар. Тэрээһини талба талааннаах, ураты дьарыктаах учуутал Акулина Николаевна арчыһыт, алгысчыт буолан, алгыс сирин-туомун ыттан саҕалаата. Бэһис кылаастара оһуохайдаан, чабырҕахтаан арыаллаатылар. Аһаҕас уруога «Сэмэн Данилов «Манчаары манган ата хоһоонунан «Мин олорум ким курдук?» толкуй дьарык буолла. Уратыта – бу уруогун сэминээр-гэ кэлбит биир идэлээхтэригэр, үөрэнээччилэригэр ыытта.

«Төрүт ытык өйдөбүллэр» маастар кылааска Акулина Николаевна үөрэхтээһингэ ураты көрүүлээгин, төрүт дорҕоонго болҕомто ууран үлэлирин, 20 сыл тухары тиһигин быспакка, ситимнээхтик «Көтүөххэ үрдүккэ хотойдуу» уоланнар ааҕыларын өрөспүүбүлүкэ таһымыгар ыттан кэлбитэ, чакчы, маастар-учуутал, методист уһу-йааччы буоларын көрдөрдө.

Акулина Николаевна кэлинги сылларга 10тан тахса улуус, нэһилиэк, оскуола туһунан улахан кинигэлэри бэлэмнээтэ. Бу күн «Ийэ тыл илгэтинэн» учуутал үлэтин кэпсиир кинигэтэ сүрэхтэннэ. Бу түһүмэҕи С.К.Макаров аатынан Чурапчы гимназиятын учуутала, «Үөрэхтээһин» национальнай бырайыак Арасыйыа Бэрэсидьиэнэ «Арасыйыа бастын учуутала-2007» Гранын кыайылааҕа, СӨ үтүөлээх учуутала Фекла Болдовская илээн-саҕалаан ыытта.

Бу ааптарыскай сэминээри Ираида Григорьевна Винокурова, Чурапчы улууһун үөрэҕин салалтатын методика салаатын начаалынньыга үрдүктүк сыаналаата, учуутал айымньылаах үлэтин, күнү-түүнү аахсыбакка туруулаһар дьаныарын бэлиэтээтэ итинэн «Чурапчы улууһун Бочуоттаах настаабынньыга» бэлиэни үөрүүлээх быһыыга туттарда.

Акулина Николаевнаны

сэргэ аһаҕас уруогу улуус «Сыл бастын учуутала-2025» куонкуруска ситиһиилээхтик кыттыбыт Т.М. Каженкин аатынан Арыылаах орто оскуолатын учуутала Т.Е. Андросова, Н.Д. Субуруускай аатынан Болтоно орто оскуолатын учуутала С.М. Кривошапкина уонна методическай холбоһук салайааччыта, С.К. Макаров аатынан Чурапчы гимназиятын учуутала С.Н. Гоголева ыыттылар.

Ыаллыы сытар Таатта А.И. Софронов – Алампа аатынан Ытык Күөл 1 №-дээх орто оскуолатын саха тылын, литературатын 5 учуутала бары кэлэн, үрдүк таһымнаах уроктары көрөн, Акулина Николаевна киэн далааһыннаах үлэтин кэрэхсээн, оскуола кэлэктиибигэр, үөрэнээччилэргэ, учууталларга, тэрийээччилэргэ – барыбытыгар махтал тылларын этэн бардылар. Оскуола методическай холбоһугун салайар Галина Николаевна Им санаатын үллэстэр: «Акули-

на Николаевна ааптарыскай сэминээригэр сылдьан олус туһалаах күнү атаардыбыт. Чурапчы улууһун бастын учууталларын А.Н. Кузьмина, С.Н. Гоголева, Т.Е. Андросова, С.М. Кривошапкина аһаҕас уроктарын, дьарыктарын көрөн, бэйэбитигэр элбэх сананы арынныбыт, көрдүбүт-иһиттибит, билиибитин ханаттыбыт. Баай уопуттаах үлэлээх Акулина Николаевна араас хайысхалаах үлэтин өссө төгүл кини үөрэнээччилэрэ махтал, истин тылларынан бигэргэттилэр, бырайыактара өссө да үүнэ-сайда турдуннар!»

Акулина Николаевнаны үбүлүйдээх сааһынан ис сүрэхпиттэн эбэрдэлиибит! Былааннара, толкуйдаара табыллан, олоххо киирэр турдуннар диэн, биир идэлээхтэрэ баҕа санаабытын тиэрдэбит.

Чурапчы улууһун саха тылын, литературатын учууталларын методическай холбоһуга.

Өрөспүүбүлүкэ национальнай бибилиэтиэкэтигэр — Чурапчылар

Култуура. СӨ Национальнай бибилиэтиэкэти балаҕан ыйыгар 100 сылын туолар

Илья Гаврилович Макаров
(01.10.1937 – 27.07.2013)

- история билимин хандьыдаата, ССРС култууратын туйгуна. 1937 с. алтынньы 1 күнүгэр Сыланга Мария Кузьминична, Гаврил Лазаревич Макаровтар колхуостаах дьизэ кэргэннэ төрөөбүтэ.

1958 с. Дьокуускайга педучилищени, 1966 с. Илин Сибирдээҕи култуура институтун үөрэнэн бүтэрбитэ. 1966-1982сс. Пушкин бибилиэтиэкэтигэр библиограф, кылаабынай бибилиэтиэкэр, 1975 с. – Национальнай уонна кыраайы үөрэтэр литература отделын сэбиэдиссэйэ. 1960 - 1970 сс. СӨ научнай бибилиэтиэкэ кыраайы үөрэтиигэ научнай-чинчийэр үлэ киининэн буолбута. 1970 с. “В.И. Ленин уонна Саха сирэ” библиографическай ыйынньыгы хомуйан таһаартарбыта. “Өрөбөлүүсүйэ иннинэ Саха сиригэр марксистскай литература тарҕаныыта” диэн научнай тиэмэни үөрэтиини саҕалаабыта. Олохтоох бэчээт таһаарыларыгар болҕомтону уурап сорука туруммуттара. Кыраайы үөрэтиигэ, аҕыйах ахсааннаах норуоттар кинигэлэрин мунньууга, краеведческай каталогы онорууга үлэлэспиттэрэ. Тиэмэлэринэн картотеканы тэрийии үлэтэ саҕаламмыта. Үлэ геройдарыгар, учуонайдарга, суруйааччыларга, уо.д.а. үлэ дьонугар онорбуттара. “Календарь знаменательных и памятных дат” библиографическай ыйынньык 4-с таһаарытыгар үлэлэспитэ. Улахан болҕомтотун кыраайы үөрэтэр литература кинигэтин пуондатын ханатыга уураа. Кини көбүлээһининэн Салтыков-Щедрин аатынан Судаарыстыбаннай бибилиэтиэкэттэн Саха сирин туһунан суох докумуоннар куюпуйаларын каталогун ылары ситиспиттэрэ. Ол түмүгэр сахалыы тылынан таңара дьизэлэрин кинигэлэрин булар кыахтаммыттар.

Бөдөн учуонай, тонус тылын үөрэтэр Г.М. Васильевини кытта суруйсан, кини ураты бибилиэтиэкэтин ылбыттара. Илья Гаврилович өрөспүүбүлүкэ үрдүнэн кыраайы үөрэтэр национальнай кинигэлэри кытта үлэни тэрийии соруугун туруоран, пуонданы ханатыга, ЦБС каталогтарын, картотекаларын толоруу методикаларын сэр-

минээрдэри, кэмпириэнсийэлэри ытыһара, бибилиэтиэкэ үлэ-хиттэригэр идэлэрин таһымын үрдэтэр куурустарга лизенсийэлэри ааҕара. 1971 с. “Кыраайы үөрэтэр методическай уонна библиография матырыйааллара” брошюраны таһаарыттар. Аан бастаан классификация типовой схематын онорбуттара. 1972с. “Кыраайы үөрэтэр библиографияны сахалыы уонна кыраайы үөрэтэр литератураны сайыннары” тиэмэҕэ научнай-практическай кэмпириэнсийэни ыппыттар. СӨ научнай бибилиэтиэкэти национальнай уонна кыраайы үөрэтэр литература методическай киининэн буолбута. Библиографическай үлэ тупсубута. “Наука үтүөлээх дьизэтэллэрэ”, “П.О. Йуунускай аатынан бириэмийэ лауреаттара” библиографическай ыйынньыктар сизрийэлэр тахсыбыттара. 1970 с. “Саха сирин бибилиэтиэкэлэрин историята”, “Саха сиригэр бибилиэтиэкэ дьыалатын сайыннарыыга политическай сыылка оруола” научнай үлэтин саҕалаабыта.

1982 – 2008 сс. ССРС НА СО Саха сиринээҕи филиалын, СӨ НА гуманитарнай чинчийии институтун үлэһитэ. 2001 с. «Старший научный сотрудник по специальности «Отечественная история» диэн учуонай аата инҕериллибитэ. 1984 с. диссертация көмүскээн историческай наука хандьыдаата буолбута. 80-ча научнай үлэлээх ол иһигэр 2 монографиялаах. “Уголовная, религиозная и политическая ссылка в Якутии: Вторая половина XIX в.” 2005 с. Новосибирскайга «Наука» кыһатыгар тахсыбыта, иккис монография «Русская интеллигенция Якутской области (1900 г. – февраль 1917 г.)» 2013 с. Дьокуускайга ИГИИПМНС СО РАН таһаартарбыта.

Евдокия Петровна Макарова – СӨ култууратын туйгуна. 1951 с. кулун тутар 11 күнүгэр Сыланга Екатерина Гавриловна уонна Петр Федорович Макаровтар дьизэ кэргэннэригэр төрөөбүтэ.

1968 с. Сыланг оскуолатын бүтэрэн, күһүн Пушкин аатынан бибилиэтиэкэ 2 сыл ааҕар саалааҕа бибилиэтиэкэринэн үлэлээбитэ. Онон, идэни сөбүлээн, 1970 с. Илин Сибир-

дээҕи култуура институтугар үөрэнэн, 1974 с. бүтэрбитэ. СӨ оҕо бибилиэтиэкэтигэр методико-библиографическай отделга аналлыта. Оройуоннарга оҕо бибилиэтиэкэлэрин кинигээн хааччыйы, комплектование боппуруостарыгар сэминээрэ кытты, библиографическай матырыйааллары оноруу үлэтэ киирэрэ. Элбэхтик методическай көмө оноро, оройуоннарга сылдьаллара. Идэни үрдэтэр сэминээрдэри тэрийсэрэ, кыттар. Онтон комплектование отделыгар үлэлээбитэ. 1992с. ыла, отдел сэбиэдиссэйинэн аналлыта.

2000 с. СӨ оҕо бибилиэтиэкэтин СӨ ыччат бибилиэтиэкэтин кытта холбообуттара, СӨ оҕо - ыччат бибилиэтиэкэти диэн буолбута, СӨ НБ филиала онорбуттара. Евдокия Петровна комплектование отделын сэбиэдиссэйинэн анаан, 2022 с. от ыйыгар диэри үлэлээбитэ. СӨ НБ филиала сыала, үлэтэ кэнээбитэ. Оҕолор эрэ буолбакка, техникум, университет устудьуоннара, эдэр ыччат кэлэн ааҕар киинэ буолбута. Онон, комплектование отделыгар ааҕааччыларга наадалаах, сөптөөх учебниктары, оскуола бырагырааматыгар көрдөөн, кинигэлэри, онтон да атын бырагырааманы таһынан ааҕар элбэх араас литератураны булан хааччыйар сыал турбута. Оҕолорго аналлаах кинигэлэри таһаарар анал ыстатыйалары кытта сибээстээн, сана куонкурустарга кыайыт айымньылары, тас дойдулар суруйааччыларын, биһиэхэ бастаан тахсыбыт, атын наадалаах кинигэлэри атылаһар буолбуттара. Оҕолорго аналлаах кинигэ пуондата лаппа тупсубута, кэнээбитэ. Дьокуускайдааҕы ЦБС, оскуолаһар, оройуон бибилиэтиэкэлэрэ МБА-нан үгүстүк үлэһэн тутталлара. Төһө да араас ыарахаттар баар буоллаллар, ааҕааччылар ирдэбиллэрин толорор, сөптөөх, элбэх туһалаах баай кинигэ пуондата тэриллибитэ.

Наталья Егоровна Попова «СӨ култууратын туйгуна», Үлэ бэтэрээнэ. 1961 с. Дьокуускай куорат Елена Дмитриевна (Новгородова) уонна Егор Васильевич Поповтар дьизэ кэргэннэригэр төрөөбүтэ. Наталья дэриэ-

бинэҕэ сайын аайы оҕо сааһа ааспытын эйбэстик ахтар – хайдах отоннууларын, үрэххэ сөтүөлүүллэрин, Чуораайыттаҕа оттууларын.

Ийэтэ Е.Д. Попова Мындаҕайыга төрөөбүт, аҕата Е. В. Попов – Өлүөхүмэттэн төрүттээх. Ийэтин аҕата Дмитрий Степанович Новгородов сэрииттэн эргиллибэтэх, ийэтэ Мария 1938 с. өлбүт, тулааһа кыыс Хатылыга абаҕатыгар Иван Новгородовка иитиллибит. Елена Дмитриевна Иркутскайдааҕы медицина институтун бүтэрэн, Дьокуускайга өр сылларга гинеколог бырааһынан үлэлээбитэ. Үлэ бэтэрээнэ, СӨ доруобуйа харыстабылын туйгуна.

Наташа 1978 с. 9 №-дээх оскуоланы бүтэрэр, 1982 с. Кемерово тааҕы култуура институтун бүтэрэн, оҕо литературатын хайысхатынан бибилиэтиэкэр-библиограф идэтин баһылаан, өрөспүүбүлүкэтээҕи оҕо бибилиэтиэкэтигэр орто уонна улахан саастаах оҕо отделын бибилиэтиэкэринэн, сектор, абонемент сэбиэдиссэйинэн үлэлиир. 2000 с. НБ Оҕо киинэ тэриллэбиттэн абонемент отделын сэбиэдиссэйэ, 2020 с. Оҕо ааҕытын киинин кылаабынай бибилиэтиэкэрэ. 30-тан тахса сыл устата Наталья Егоровна үлэтэ орто уонна улахан саастаах оҕолор ааҕар дьонундарын сайыннарыыга туһуламмыта. Кини кинигэни уонна ааҕыны өйүүргэ култуура уонна үөрэхтээһин хамсааһыннарын сайыннарыыга көмөлөспүтэ. Классическай да, аныгы да оҕо литературатын тарҕатыыга ураты болҕомтотун уурбута, оҕолору, эдэр ыччаты аныгы оҕо литературатын кытта динник билсимииллэригэр араас култуурунай тэрээһиннэри ытталлара. 2021 с. СӨ НБ иһинэн Саха сирин төрүт олохтоох норуоттарын тылларын уонна култуураларын сыһынара эйгэтигэр үйүтүтэр киин сыһыппараах ресурсалары салайыы Салаатыгар сүрүннүүр библиограф. Киин үлэтэ киэн аранҕа электроннай эйгэҕэ сүрүн бибилиэтиэкэ уонна информационнай өгөлөрү онорууга туһуланар. Бу сыллар тухары Н. Е. Попова бибилиэтиэкэ сайдытыгар тэтимнээхтик, үтүө суобастаахтык үлэһи сылдьар, култуурунай нэһилиэстибэ сайдытыгар, харыстабылыгар сыаналаах кылааты киллэрсэр.

Мария Константиновна Ефимова

1964 с. сэттинньи 16 күнүгэр Хайахсыкка элбэх оҕолоох Платоновтар дьизэ кэргэннэ төрөөбүтэ. Аҕата Константин Дмитриевич – математика учуутала, ССССР үтүөлээх учуутала, ийэтэ Анна Александровна – биоло-

гия, химия учуутала, РСФСР үөрэҕириитин туйгуна. Мария 1982 с. спортивной интэринээт-оскуоланы, 1989 с. СГУ математическай, 2001с. СГУ юридическай факультеттарын бүтэрбитэ. 1989 с. НБ периодика отделыгар бибилиэтиэкэринэн үлэтин саҕалаабыта. 1991 с. НБ автоматизация отдела тэриллэн, информационной-коммуникационной технологиялары киллэри үлэтэ саҕаламмыта. Мария инженер-программистынан ананан, кулун тутар ыйга Т.А. Жараеваны кытта Москваҕа ГИВЦ РСФСР култуура министриэтибэтигэр командировкаҕа барар. ГИВЦ салайааччытын Б.П. Богатовы, «АС-Библиотека» тэрилтэ бөлөмнөөн таһаарар үлэһиттэрин кытта көрсөллөр, бырагыраамалары үөрэтэллэр. Н.Э. Бауман аатынан Научнай-техническай бибилиэтиэкэҕэ МГТУ сылдьан, компьютеризация үлэтин билсэллэр. Командировка түмүгүнэн, бастаан, комплектование уонна обработка отделларын бырагыраамаларын ылан үлэни саҕалыйарга диэн быһаарыны ылыллар. Мария Тула уобаластааҕы бибилиэтиэкэтигэр - ГИВЦ филиалыгар стажировкаланар. Муус устар 29 күнүттэн автоматизация отделын бастакы сэбиэдиссэйинэн ананар. Көмүтүрдэр атылаһыллан, сана бырагыраамалары туруортаан, үлэһиттэри үөрэтэн, бибилиэтиэкэ үлэтин автоматизациялааһын саҕаламмыта.

Оттон иккис идэтинэн Ис дьыала министриэтибэтигэр Информационнай киин оперативнай-справочнай отделыгар начаалынньыгынан, статистика отделыгар начаалынньыгынан үлэлээбитэ. Ис сулуспа подполковнига “Туйгун сулуспатын иһин”-I, II, III ст.мэтээл-лэрдээх, “За верность долгу” бэлиэнэн наҕараадалааммыта. Билигин СӨ медико-социальной экспертиза Кылаабынай бюротугар исписэлиининэн үлэлиир.

СӨ НБ. Пуондатын уонна Виртуальной түмэл матырыйаалларын бэйэлэрин тус астыыларын киирдэ.

М Герасимова-Сэнгээрэ.

Сага кинигэ

«Өбүгэ ситимин тутуһан...»

Бу күннэргэ Чурапчы сэлээннэтигэр Сулбаччы Баба-батыттан төрүттээх Артемьев аймакха сүдү суолталаах, дириг ис хоһоонноох «Өбүгэ ситимин тутуһан...» альбом-кинигэ сүрэхтэниитэ тэрилин-нэ.

«Туох барыта силистээх-мутуктаах, бу сиргэ кэлбит төрдүн-уһун билиэхтээх» -- диэн хаан уруубут Николай Васильевич Артемьев I – Чочуонай Ньюкулай суруйан хаалларбыт тыллара түмсүү күнү тэрийэрбитигэр төрүөт буолла.

2024 сыл, от ыйын 6 күнүгэр Артемьевтар Аҕа ууһа төрүт сирдэригэр Одьулуунга түмсүбүт бэлиэ күнүн үйэтитэр сыаллаах, көлүөнэттэн көлүөнэбэ тиэрдэр Чочуонай Ньюкулай онгортон хаалларбыт төрүччүтэ холбонон, түмүллэн, сурукка тиһиллэн альбом-кинигэбэ кирибит.

Альбом-кинигэни Валентина Павловна Дьячковская, Николай Петрович Артемьев, Василий Афанасьевич Артемьев, Парасковья Васильевна Гладкина хомуйан онгордулар. Кинигэ аан тылтан сабаланаар, 5 бастаах: «Тумус туттар дьоммут», «Үйэтити мемуриала», «Халыҥ аймах түмсүүтэ», «Туох барыта силистээх-мутуктаах, бу сиргэ кэлбит төрдүн-уһун билиэхтээх», «Түмсүү кэнниттэн махтал санаалар». Хас биирдии баска кирибит куар-куод матыры-йаалы толору билсэр кыабы биэрэр. Удьуор төрүччүлэри-тин куар куодунан телеграм ханаалыгар кириэн көрүөххэ, туһа-ныаха сөл. Кинигэ аймах-билэ дьон эйэлээх-иллээх буолуула-ра, бэйэ-бэйэбэ харыстабыл-лаах сыһыан, аҕа саастаахтарга ытыктабылы ингэри хас биир-дии саха ыалын кэтибэт дьоло-соргута буоларыгар туһуланар. Кинигэ бука бары аймахтар-быгар, добоһторбутугар, ааҕаач-чы киэн аранатыгар анаар.

Кинигэ сүрэхтэниитин Вален-тина Дьячковская, Парасковья Гладкина иилээн-сабаланаан ыт-тылар. Үөрүүлээх тэрээһингэ Артемьевтар ийэ, аҕа уустарын сыдыаннарыттан муһуннубут. 1 киһиттэн Күссүү Ньюкулайтан силис тардан, 3 үйэ устата биэс тыһыынчаттан тахса буолбутун билэн, сэмээр үөрэ, сөбө санаатыбыт. Чочуонай Ньюкулай

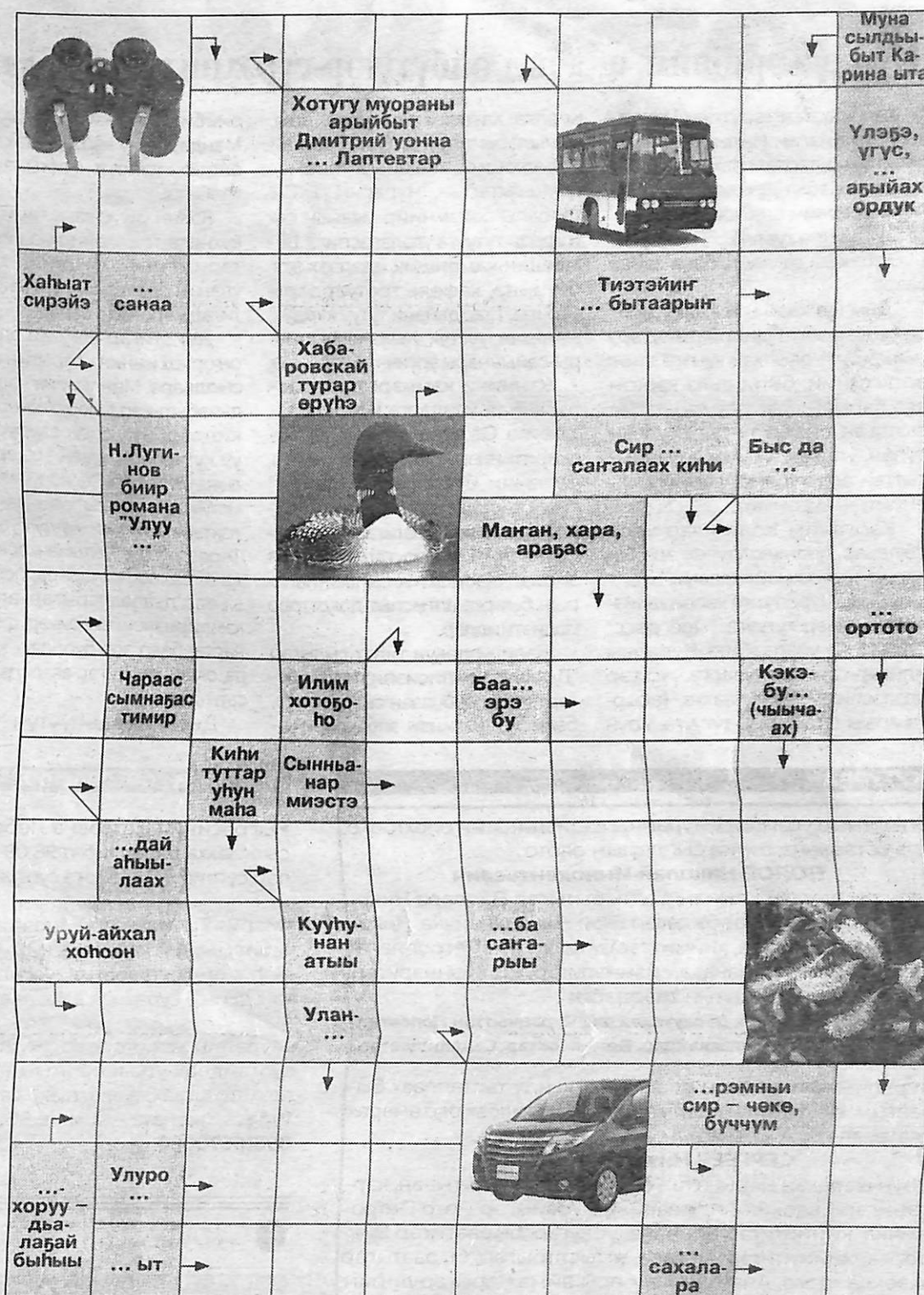
сыдыана Татьяна Николаевна Софронова алгыс, эбэрдэ тыл-ларынан бэлиэ тэрээһиммитин аста, «Аймахтарбыт» диэн Сар-дана Окомова тылларыгар, дьү-рүлүгэр Парасковья Гладкина, Инна Макарова, Анатолий Еф-ремов уонна Валерий Захаров квартеттара кизгэттэ. Салгыы Артемьев хаан аймах былырын от ыйыгар ыспыт тэрээһинит-тэн тэттик ыйытыктарга сөп-төөх хоруйу биэрбиттэргэ өйдө-бүннүк бэлэхтэри туттардылар. Толору астаах сандалы тэрилин-нэ. Дьоро кизгэбит сүрүн чааһы-гар альбом-кинигэни Николай Петрович Артемьев сиһилии ырытан кэпсэтэ.

Хас биирдии кэлбит удьуор доммут – Елена Дмитриевна Ар-темьева, Валентина Павловна Дьячковская, Любовь Михайлов-на Захарова, Анатолий Василье-вич Ефремов у.д.а., тус баҕа са-нааларын этилэр, истин иһирэх кэпсэтии, махтал тыл мааны-та этилиннэ. Инникитин киэн аймах түмсүүлэрин тэрийи, ту-һаайылаах ыйылары Бурҕа-лаах Байбал сыдыана Екатерина Николаевна Ермолаева этиилэ-риттэн кылгастык билиһиннэр-дэ: эдэр ыччаттарбытын түмэн араас хабааннаах түһүлгэлэри, кулууптары, дьарыктары тэри-йи; бэйэ-бэйэбэ көмөлөсүһүү, өйөһүү. Сибээһи тутарга уруу-аймах справочнигы оноруу.

Кэнэбэскитин эдэр көлүөнэ-ни түмүү соруга турар. Ааспыт сылга түмсүүбүтүгэр хас биир-дии удьуорга аҕа көлүөнэттэн туттарыллыбыт төрүччү папка-ларын туппут эдэр көлүөнэбэ инники үлэбитин торумнааһын, анаары күүтэр. Түмүккэр, күндү аймах-билэ дьоммор Сулбаччы Бабабатыттан төрүттээх Арте-мьев аймах ситимин тута сылды-аргытыгар диригник махтана-бын. «Өбүгэ ситимин тутуһан...» альбом-кинигэни түмэн таһаар-тарбыт, үйэлэргэ умнуллубат сүдү өйдөбүннүгү бэлэхтэбит аймахтарбар Валентина Павлов-на Дьячковская, Парасковья Васильевна Гладкина, Васи-лий Афанасьевич Артемьевка, Николай Петрович Артемьевка тугунан да кэмнэмэт махталбын тиэрдэбин.

Бурҕалаах Байбал сыдыана,
Сардаана Кардашевская

Сынналанга

«Сканворд: тэрийээччи ИП Данилова М.А. «ТААЙ сахалыы сканворд 9» ылылынна. Хаһыат 36 нүмэригэр тахсыбыт сканворд эппиэттэрэ. **Туруору:** туорайдаһыы, паарта, кулааһай, Ланҕа, таракаан, тал, саба, ураа, алаас, нырыы, саа, сырыы, Ба-камда, нар, суухара. **Сытыары:** тукулаан, лаабыс, аңаарын, тайах, баһа, ыыр, даа, таайтар, Алаа, бу, чып, ап, кааска, аба, лаар, араама, Атын, таал, ыстал.

«Олох салҕанар...» кинигэ табыста

Бу күннэргэ Кыайыы 80 сылыгар анаан, Хоту Көһөрүллүү кэмигэр Эдьигээн Та-лахтааҕар тийбит Мугудай нэһилиэ-гин «Дьэҥкэр» колхуос 28 ыалын дьыл-батын туһунан «Олох салҕанар...» диэн кинигэ сүрэхтэниитэ буолла.

Хоту Көһөрүллүү кыттылааҕа, сэрии кэмин оҕото, тыыл бэтэрээнэ, Учууталлар учууталлара, Мугудай нэһилиэтин Бочуот-таах олохтооҕо, Ытык сүбэ чилиэнэ 89 саас-таах Анастасия Самсоновна Оконешникова ахтыыта уонна Хоту Көһөрүллүүгэ биіргэ сылдыбыт, ыар кыһалҕаны биіргэ көрсү-бүт дьонун сыдыаннарын ахтыыларын хо-муйан, Н.Н. Оконешникова, А. С. Михалева 120 ахсаанынан бэчээттэтэн таһаардылар. Чурапчытаагы Е. А. Борисов аатынан киин бибилиэтиэкэбэ итии чэйдээх төгүрүк остуол тула олорон, уруккуну-хойуккуну ахтыһан, бэртээхэй кэпсэтии, кинигэни ырытыһы буолла. Ытык Сүбэ чилиэнэ Иннокентий Ам-мосов, Улуустаагы Бэтэрээннэр Сэбиэттэрин

бэрэссэдээтэлэ Матрена Матвеева, Мугудай нэһилиэтин баһылыгы солбуйааччы Илья Сивцев Махтал суруктары, сэмэй бэлэхтэ-ри туттардылар. Үөрэппит оҕолоро Анаст-асия Самсоновнаны эбэрдэлээтилэр. Чурап-чыттан Феврония Оконешникова, Степан Оконешников, Чакыртан Татьяна Адамова-Оконешникова, Дьокуускайтан Анна Ты-рылгина, Мугудайтан Саргылана Пермякова у.д.а. дьоннорун туһунан иһирэх ахтыылары онгордулар. Онно ахталларынан, дьонноро Эдьигээн Талахтааҕар балаҕан туттан, онно олорон тыыннаах хаалбыттар, дойдуларыгар эргиллэн, үлэлээн-хамсаан, оҕо-уруу төрө-төн, билигин удьуор утума салҕанар.

«Ыраас халлааны, эйэлээх ологу баҕара-бын», -- диэн Анастасия Самсоновна алгыс тылынан тэрээһиммит түмүктэннэ. Тэри-йээччилэр ааттарынан бибилиэтиэкэ үлэһит-тэригэр В. Е. Марковаҕа, О.М. Огороковаҕа истин махталбытын тиэрдэбит.

Октябрина Огорокова.

